

MEESKONNATÖÖ LÄBI AEGADE

Tänavu möödub Eesti Kultuurifilmi rajamisest 75 ja Eesti Filmiarhiivi algusest 35 aastat.

Alustades päris algusest, ei saa mööda minna vendadest Georg Johannes ja Peeter Parikasest, kes juba 1920. aastate lõpul tõstatasid küsimuse eestimaiste filmide riikliku säilitamise vajadusest. 1935. aasta arhiiviseadus pani kohustuse koguda filmi- ja fotokroonikat Riigiarhiivile. Riigisekretär Karl Johannes Terras andis 1936. aastal välja ka vastava kodukorra. 1937. aasta protokollis sihtasutuse töö parandamiseks oli eraldi lõik filmiarhiivist. Nüüd tagantjärele targana võib öelda, et tänu sellele kõigele ehk siis riikliku säilitamise nõudeid silmas pidades ongi meil talle üsna märkimisväärne osa tollasest filmikroonikast. Paraku mängufilmid selle seaduse alla ei kuulunud ja peale esimese mängufilmi „Karujaht Pärnumaal“ on alles vaid „Noored kotkad“, „Tšeka komissar Miroštšenko“, „Jüri Rumm“, „Kire lained“ ja mõned üksikud katkendid teistest mängufilmidest.

Arhivaarina tahaksin toonitada säilitamise ühte põhiprintsiipi – hoida tagatisfond originaalidest eraldi. Teadupärast hävisid filmide originaalid 1944. aastal, kuid Toompea lossi (Riigiarhiiv asus seal) tornis olevad positiivid jäid alles.

Filmiarhiivi ajalooga edasi minnes on järgmine verstapost aasta 1971, mil nõukogude korra tingimustes produtseeriti massiliselt nii ringvaateid kui ka dokumentalistikat ja seetõttu otsustati iseseisva arhiivi kasuks, mis koguks ja säilitaks filme, fotosid ja helisalvestisi. Ametlikuks nimeks sai ENSV Filmi-, Foto- ja Fonodokumentide Riiklik Keskarhiiv (aastast 1989 Eesti Filmiarhiiv). Olgu mainitud, et kehtestatud oli tänapäeva mõistes sundeksemplari seadus määratud kogumisallikatelt, milleks olid näiteks Tallinnfilm, Eesti Televisioon, Eesti Raadio, ajalehed, ajakirjad, Eesti Telegraafiagentuur jt. Sellise kogumispoliitika tulemusena erineme praeguseks oluliselt filmiarhiividest mujal Euroopas, kus põhiliselt tegeldakse mängufilmide ja dokumentalistikaga, fotokogu on seotud ainult filmindusega.

Eesti Filmiarhiivi tulid mängufilmid säilitamisele alles 1997. aastal, mil Tallinnfilm oma filmikogu üle andis. Paraku oli kogu korrastamata ja sellega tegeldakse ennustuste kohaselt veel kaks aastat. Tuleb ju iga filmirull üle vaadata, kirjeldada selle tehnilist seisukorda, vajadusel puhastada ja parandada, kanda teatmestusse jne. Suuremateks filmikogudeks Eesti Filmiarhiivis ongi Tallinnfilmi, Eesti Reklaamfilmi ja Eesti Kultuurifilmi toodang, märkimisväärset kasutamist on leidnud Saksa kinokroonika kollektsioon.

Peale selle haldame üht Eesti suuremat fotokogu, kus põhiline osa on sündmusfotol. Suuremad on ETA, TA Kodu-uurimise, Jaan Rieti ja Valdur Vahi fotokogud – kui vaid mõnda üksikut nimetada. Alustatud on digiteerimisprojektidega, eeskätt puudutab see helisalvestisi ja fotosid.

Filme oleme restaureerinud digitaalselt üksikuid: „Karujaht Pärnumaal“, „Laulupidu Pärnumaal 1913“, „Üldlaulupidu 1923 a.“, Eesti Filmi Sihtasutuse eestvõttel restaureeriti ja digiteeriti esimene eesti joonisfilm „Kutsu Juku seiklusi“.

Eesti filmindusega seotud asutused on koondunud projekti „Eesti film 100“, mis on üheks prioriteediks kuulutanud filmipärandi restaureerimise ja digiteerimise. Esimene

film, mis projekti raames taastatud, on „Kevade”, mille uus variant juba aprillis kinno jõuab.

27. aprillil toimub Kinomajas seminar „Eesti Kulturfilm 75 ja Konstantin Märsk ning Theodor Luts 110”, kus lisaks ettekannetele saab näha filmiprogrammi Kulturfilmi ja Lutsu ning Märsk toodangust, kolleegid Lätist ja Leedust on lubanud kaasa võtta näidiseid oma 1930-ndatel tehtud ringvaadetest.

1998. aasta arhiiviseaduse alusel moodustati 1999 riiklikke arhiive hõlmav Rahvusarhiiv, mille üheks struktuuriüksuseks on Filmiarhiiv. Praegu kehtiva arhiiviseaduse kohaselt on tegu avaliku arhiiviga, mis tähendab, et kõigil huvilistel on võimalik meie kogudega uurimissaalis tutvuda. Tuleb tunnistada, et kasutajate puuduse üle kurta ei saa, samuti on nad väga erinevatest valdkondadest.

Kahjuks pole lahendatud kogumisega seonduv regulatsioon, eespool nimetatud arhiiviseadus võimaldab vaid vabatahtlikku deponeerimist, mis tähendab, et suure tõenäosusega jätame tulevikku augu alates 1990. aastatest. Mõnevõrra paradoksaalsena oleme meie, arhiivaarid, kes tegeleme minevikupärandiga, mures tuleviku pärast!

Kokkuvõtteks võib öelda, et arhiivitöö on meeskonnatöö läbi aegade – parimaks näiteks „Karujaht Pärnumaal”, mis on arhiivis üle elanud kaks maailmasõda, mitu okupatsiooni, valitsuste vahetusest rääkimata. Selle näite põhjal arvan küll, et arhiivi olulisus ei vaja tõestamist.

Filmiarhiivi kohta saab lähemat teavet meie koduleheküljelt www.filmi.arhiiv.ee

Siinse TMKga kaasasolevale DVD-le valisime kolleeg Lea Tegelmaniga välja filmid erinevatel teemadel, mis oleksid ühtaegu iseloomulikud Eesti Kulturfilmi toodangule ning heal kunstilisel tasemel. Siin on „Kalurid”, 1936; „Tallinn enne ja nüüd”, 1939; „Eesti algkool”, 1939. Ringvaated valisime võrdlusmaterjalina 1935. ja 1937. aastast, samas jällegi silmas pidades, et tegu oleks tavapärase toodanguga. Valikud on oma olemuselt subjektiivsed, meie valik on nüüd teie ees.

Head vaatamist!

IVI TOMINGAS,
Eesti Filmiarhiivi direktor

„Vaateid
Osmussaarelt”,
1937.
Operaatorid
Noel Envald ja
Tarmo Meristu.